

AUDİT 2025, 4 (50), səh. 91-101.
AUDIT 2025, 4 (50), pp. 91-101.
АУДИТ 2025, 4 (50), стр. 91-101.

DOI: 10.59610/bbu4.2025.4.9

*Şirinov Həmid Kamran oğlu,
doktorant,
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti,
E-mail:shirinov-h@mail.ru
© Şirinov H.K., 2025*

UOT: 658.012; 338.45; 658.11:004
JEL: O31, O32, M13, L26

ÖLKƏDƏ BİZNES MÜHİTİNDƏ İNNOVATİV FƏALLIĞIN YÜKSƏLDİLMƏSİ YOLLARI

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi - rəqabət qabiliyyətini və dayanıqlı iqtisadi artımı artırmaq üçün milli biznes sektorunda innovasiyaların təşviqi üçün effektiv strategiya və mexanizmləri müəyyən etməkdir.

Tədqiqatın metodologiyası - milli biznes mühitində innovativ fəallığın artırılmasının effektiv mexanizmlərini müəyyən etmək üçün innovasiya göstəricilərinin müqayisəli təhlilindən, nümunə araşdırmalarının və statistik ekspertizasından istifadəni nəzərdə tutur.

Tədqiqatın təbii əhəmiyyəti - onun biznes liderlərinə və innovasiya ilə bağlı maraqlı tərəflərə innovasiyaları təşviq edən, rəqabət qabiliyyətini artıran və milli biznes mühitində davamlı böyüməyə təkan verən effektiv strategiyaların formalaşdırılması və həyata keçirilməsində rəhbərlik etmək potensialındadır.

Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, dəstəkləyici tənzimləyici çərçivələr, elmi-tədqiqat və təkmilləşdirməyə sərmayə, rəqəmsal infrastruktur və biznes, akademik dairələr və hökumət arasında fəal əməkdaşlıq vasitəsilə innovasiyaları təşviq edən ölkələr biznesin rəqabət qabiliyyətinin və iqtisadi dayanıqlılığın daha yüksək səviyyələrini yaşayır.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - onun milli biznes mühiti daxilində innovasiya sürücülərinin hərtərəfli təhlilində, daha dinamik və rəqabətə davamlı innovasiya ekosisteminin inkişaf etdirməyə yönəlmiş siyasi islahatlarına, institusional dəstəyə və texnoloji integrasiyaya yeni yanaşmalar təklif etməsindədir.

Açar sözlər: biznes mühiti, innovativ fəallıq, rəqabət qabiliyyəti, rəqəmsal infrastruktur, siyasi islahatlar, texnoloji integrasiya.

G İ R İ Ş

Nəhayət, davamlı turizm siyasətləri - ətraf mühitin qorunmasına, məsuliyyətli istehlaka və yerli səlahiyyətlərə diqqət yetirmək - hər hansı bir turizmin inkişafı strategiyasında mərkəzi olmalıdır. Sloveniyanın yaşıl sertifikatdan istifadə etməsi və Butanın “yüksək dəyər, aşağı həcm” modeli dayanıqlılığa əsaslanan turizm çərçivələrinin aparıcı nümunələri kimi xidmət edir.

AUDİT 2025, 4 (50), səh. 91-101.
AUDIT 2025, 4 (50), pp. 91-101.
АУДИТ 2025, 4 (50), стр. 91-101.

Innovasiya, geniş mənada, ideyaların dəyər yaradan mallara, xidmətlərə və ya proseslərə çevrilməsi prosesidir. Biznes kontekstində innovasiya yeni məhsulların hazırlanmasını, yeni proseslərin həyata keçirilməsini, yeni biznes modellərinin qəbulunu və təşkilati strukturların təkmilləşdirilməsini əhatə edir. Sürətli texnoloji dəyişikliklər, artan global rəqabət və dəyişən istehlak tələbləri ilə səciyyələnən müasir biznes mühiti rəqabətə davamlı olmaq üçün şirkətlərdən davamlı olaraq yeniliklər etməyi tələb edir.

Müasir iqtisadiyyatda innovasiyanın əhəmiyyəti çox böyükdür. Cozef Şumpeter (1934) “yaradıcı məhvetmə” nəzəriyyəsində qeyd etdiyi kimi, innovasiya mövcud bazar strukturlarını pozur və yeni iqtisadi artım üçün imkanlar yaradır. Uğurla innovasiya edən firmalar tez-tez bazarda liderlik, brend fərqləndirmə və qiymət gücü kimi ilk növbədə üstünlüklərdən istifadə edirlər. Bundan əlavə, innovasiya məhsuldarlığı artırır, səmərəliliyi artırır və uzunmüddətli davamlılığı təşviq edir. Xüsusilə inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatlarda struktur məhdudiyyətləri aradan qaldırmaq və ənənəvi sektorlardan kənarda diversifikasiyaya nail olmaq üçün innovasiyalar vacibdir.

Tədqiqatın əsas məzmunu

Son illərdə rəqəmsal texnologiyaların, o cümlədən süni intellekt, bulud hesablamaları və Əşyaların İnterneti (IoT) integrasiyası innovasiyaların əhatə dairəsini genişləndirdi. Rəqəmsal transformasiya bizneslərə təkcə daxili əməliyyatları təkmilləşdirməyə deyil, həm də müştəri təcrübələrini yenidən formalaşdırmağa və yeni gəlir axınlarını inkişaf etdirməyə imkan verir [8, s.67]. Beləliklə, innovasiya strateji planlaşdırmanın əsas komponentinə və dəyişkən bazarlarda dayanıqlığın və uyğunlaşmanın təmin edilməsində mühüm amilə çevrilmişdir.

Innovasiyaların ölçülməsi və qiymətləndirilməsi həm siyasətçilər, həm də biznes liderləri üçün çox vacibdir. Müəssisələr daxilində innovativ fəaliyyətin səviyyəsini və təsirini qiymətləndirmək üçün bir neçə əsas göstəricilərdən istifadə olunur. Bunlara daxildir:

- Ar-Ge xərcləri: Gəlirlə müqayisədə tədqiqat və inkişafa qoyulan məbləğ firmanın innovasiyaya bağlılığının standart ölçüsüdür;
- verilmiş patentlərin sayı: Patent statistikasına texnoloji tərəqqi və mülkiyyət innovasiyalarını əks etdirir;
- yeni məhsul və ya xidmətlərin tətbiqi: Tez-tez yeni təkliflər təqdim edən firmalar çox vaxt daha innovativ olurlar;
- proses innovasiyası: Yeni istehsal və ya çatdırılma üsullarının tətbiqi əməliyyat innovasiyasını ifadə edir;
- əməkdaşlıq və alyanslar: Universitetlər, tədqiqat institutları və digər firmalarla əməkdaşlıq tez-tez innovasiyalara təkan verir;
- insan kapitalı: İşçi qüvvəsinin bacarıqları, təhsili və yaradıcılığı innovasiyaların əsas imkanlarıdır;
- təşkilat mədəniyyəti: Eksperimentləri təşviq edən, uğursuzluğa dözümlülük göstərən və yaradıcılığı mükafatlandıran mühit innovasiyaya təkan verir.

AUDİT 2025, 4 (50), səh. 91-101.

AUDIT 2025, 4 (50), pp. 91-101.

АУДИТ 2025, 4 (50), стр. 91-101.

Innovativ fəaliyyətin müəyyənədiciləri müəssisələrin daxili imkanlarından və xarici mühitindən asılı olaraq dəyişir. Daxili olaraq, liderlik öhdəliyi, təşkilati çeviklik və işçilərin səlahiyyətləndirilməsi innovasiya nəticələrinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir [10, s.54]. Xarici olaraq, bazar rəqabəti, tənzimləyici çərçivələr, maliyyələşməyə çıxış və texnoloji infrastruktur mühüm rol oynayır. Məsələn, vergi kreditləri, innovasiya qrantları və inkubatorlar kimi hökumət stimulları, xüsusən də kiçik və orta müəssisələrdə (KOB) innovasiyaları stimullaşdırır. Bundan əlavə, qloballaşma və beynəlxalq bazarlara çıxış firmaları yeni tendensiyalara, müştəri ehtiyaclarına və texnoloji irəliləyişlərə məruz qoyaraq innovasiyaları təşviq edir. ÜƏMT tərəfindən nəşr olunan Qlobal İnnovasiya İndeksi (GII), infrastruktur, bazarın təkmilləşməsi və bilik istehsalı da daxil olmaqla 80-dən çox göstəricini birləşdirən milli innovasiya potensialının hərtərəfli ölçüsünü təmin edir.

Bütün dünyada ölkələr biznes mühitində innovasiyaları artırmaq üçün müxtəlif strategiyalar qəbul ediblər. Finlandiya, Cənubi Koreya, Almaniya və Sinqapur kimi innovasiya liderlərinin təcrübələri dəyərli dərslər verir.

- Finlandiya güclü təhsil sistemini və Tekes (Biznes Finlandiya) kimi innovasiya klasterləri və proqramları vasitəsilə hökumət, akademiya və sənaye arasında sıx əməkdaşlığı vurğulayır.

- Cənubi Koreya elektronika, biotexnologiya və avtomobil sənayesində sürətli innovasiyaları təşviq edərək, Ar-Ge-yə investisiyaları prioritetləşdirib və qabaqcıl rəqəmsal infrastruktur qurub.

- Almaniyanın Fraunhofer İnstitutları tətbiqi innovasiya və texnoloji diffuziyayı təşviq edərək, elmi tədqiqat və sənaye tətbiqi arasındakı boşluğu aradan qaldırır.

- Sinqapur vergi güzəştləri, ağıllı millət təşəbbüsləri və bir şimal kimi integrasiya olunmuş innovasiya mərkəzləri vasitəsilə innovasiyaları təşviq edir.

Bir neçə nəzəri model innovasiya proseslərinin başa düşülməsinə və təkmilləşdirilməsinə rəhbərlik edir. Onların arasında:

- İnnovasiyanın Xətti Modeli: İnnovasiyanı ardıcıl bir proses kimi təsvir edir - əsas tədqiqatdan tətbiqi tədqiqat, təkmilləşdirmə və kommersiyalaşdırmaya qədər. Sadəcə olsa da, innovasiya siyasəti çərçivələrinin əsasını qoydu.

- Zəncirlə əlaqəli Model [5, s.296]: Real dünya innovasiyasının qeyri-xətti xarakterini vurğulayaraq bazar ehtiyacları, R&D və innovasiya mərhələləri arasında əks əlaqə dövrlərini vurğulayır.

- Açıq İnnovasiya Modeli [3, s.98]: İddia edir ki, firmalar innovasiyaları sürətləndirmək, əməkdaşlığı və bilik mübadiləsini təşviq etmək üçün həm daxili, həm də xarici ideyalardan istifadə etməlidirlər.

- Triple Helix Model: İnnovasiyanın hər biri innovasiya ekosisteminə mühüm rol oynayan universitetlər, sənaye və hökumət arasındakı qarşılıqlı əlaqədən yarandığını təklif edir.

Bu modellər innovasiyaların təşviqində sistem düşüncəsi, əməkdaşlıq və uyğunlaşmanın vacibliyini vurğulayır. Siyasətçilər və biznes liderləri ideyaların çiçəklənməsinə və bazar həllərinə çevrilməsinə imkan verən əlverişli mühit yaratmalıdırlar.

AUDİT 2025, 4 (50), səh. 91-101.
AUDIT 2025, 4 (50), pp. 91-101.
АУДИТ 2025, 4 (50), стр. 91-101.

Mənbə: İnternet resursları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Şəkil 1. Biznesdə innovasiyanın nəzəri əsasları, göstəriciləri və modelləri.

İnnovasiya biznesin rəqabət qabiliyyətinin və iqtisadi inkişafın mərkəzində dayanır. Onun konseptual əsaslarını başa düşmək, ölçülə bilən göstəriciləri müəyyən etmək və ən yaxşı beynəlxalq təcrübələrdən istifadə etmək innovasiyaya əsaslanan biznes mühitini inkişaf etdirmək üçün çox vacibdir. Ölkələr və şirkətlər rəqəmsal transformasiya, iqlim dəyişikliyi və qloballaşma problemlərini həll etdikcə, innovasiya təkcə bir strategiya kimi deyil, yaşamaq və inkişaf üçün bir zərurət kimi ortaya çıxır. Buna görə də, təhsil, investisiya, siyasət və infrastruktur vasitəsilə innovativ düşüncəni dəstəkləyən ekosistemin inkişafı milli və müəssisə səviyyəsində qərarların qəbulu üçün prioritet olmalıdır.

Ölkənin innovasiya ekosistemində mövcud vəziyyət və çətinliklər

Ölkənin biznes sektorunun innovasiya qabiliyyəti onun rəqabət qabiliyyətinin, məhsuldarlığının və global texnoloji dəyişikliklərə uyğunlaşma qabiliyyətinin mühüm göstəricisidir. Azərbaycan da daxil olmaqla bir çox inkişaf etməkdə olan və ya keçid dövrünü yaşayan iqtisadiyyatlarda biznes sektorunda innovasiya səviyyəsi artmaqdadır, lakin qeyri-bərabər olaraq qalır və çox vaxt struktur problemlərlə məhdudlaşır.

Qlobal İnnovasiya İndeksi 2023-ə əsasən, Azərbaycan 132 iqtisadiyyat arasında 92-ci yeri tutur ki, bu da insan kapitalı, infrastruktur və bazarın təkmilləşməsi kimi innovasiya giriş sütunlarında mülayim irəliləyişi əks etdirir, eyni zamanda biliklərin yaradılması və texnologiyanın yayılması kimi innovasiya nəticələrində geri qalır [12]. Baxmayaraq ki, dövlət tərəfindən həyata keçirilən səylər rəqəmsal hazırlığı və təhsil investisiyalarını yaxşılaşdırsa da, özəl sektor innovasiyaları miqyası və təsiri baxımından məhdud olaraq qalır.

Sorğular və milli qiymətləndirmələr göstərir ki, innovasiyalar əsasən dövlət tərəfindən dəstəklənən sektorlar və ya iri müəssisələr daxilində cəmləşib, kiçik və orta müəssisələrin (KOB)

AUDİT 2025, 4 (50), səh. 91-101.

AUDIT 2025, 4 (50), pp. 91-101.

АУДИТ 2025, 4 (50), стр. 91-101.

yeni texnologiyaların mənimsənilməsi və ya elmi-tədqiqat və təkmilləşdirməyə sərmayə yatırılmasında daha çox çətinlikləri var [1]. Bir çox müəssisələr radikal və ya pozucu yeniliklərdən daha çox proses təkmilləşdirmələrinə və ya kiçik məhsul düzəlişlərinə üstünlük verirlər. Məhdud sayda patentlər, aşağı R&D-nin ÜDM-ə nisbəti (0,2%-dən az) və zəif universitet-sənaye əməkdaşlığı problemləri daha da nümayiş etdirir.

Bu maneələrə baxmayaraq, yaxşılaşma əlamətləri görünür. Fintech startaplarının, rəqəmsal xidmət platformalarının və yerli İT həllərinin böyüməsi daha innovasiyaya əsaslanan iqtisadiyyata doğru potensial keçiddən xəbər verir. Bununla belə, resursların mövcudluğu, innovasiya mədəniyyəti, dövlət və özəl sektorlar arasında uzunmüddətli strategiyanın uyğunlaşdırılması baxımından əhəmiyyətli boşluqlar qalmaqdadır.

İnstitusional çərçivə ölkənin innovasiya fəaliyyətinin əsas müəyyənədi amillərindən biridir. Azərbaycanda və analoji iqtisadiyyatlarda vahid innovasiya idarəetmə strukturunun olmaması səylərin parçalanmasına, təşəbbüslərin təkrarlanmasına və dövlət resurslarının səmərəsiz bölüşdürülməsinə gətirib çıxarır.

Əsas institusional problemlərdən biri innovasiya ilə bağlı nazirliklər və agentliklər arasında koordinasiyanın zəif olmasıdır. İqtisadiyyat Nazirliyi, Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi və Elm və Ali Təhsil üzrə Dövlət Agentliyinin nəzdində bir neçə proqram olsa da, siyasətin ardıcılığına və strateji uyğunluğa nəzarət edən mərkəzi innovasiya şurası və ya qurumu yoxdur. Bu, çox vaxt biznes ictimaiyyətinin ehtiyacları ilə adekvat əlaqələndirilməyən siyasətlərlə nəticələnir.

Maliyyə məhdudiyyətləri başqa bir mühüm maneədir. Azərbaycan İnnovasiyalar Agentliyinin yaradılmasına və vençur maliyyələşdirməsinin tətbiqi səylərinə baxmayaraq, ilkin mərhələdə kapitala çıxış olduqca məhdud olaraq qalır. Özəl kapital və vençur kapitalı bazarları inkişaf etməmişdir və kommersiya bankları adətən riskdən çəkinirlər və R&D əsaslı müəssisələr üçün məhdud dəstək təklif edirlər. Nəticədə, sahibkarlar və KOM-lar çox vaxt innovasiyaların prototipini yaratmaq, sınaqdan keçirmək və genişləndirmək üçün lazım olan resurslardan məhrumdurlar.

Tənzimləyici mühit də məhdudiyyətlər yaradır. Əqli mülkiyyətin (ƏM) qorunması əsas narahatlıq doğurur; qanunvericilik bazası mövcud olsa da, icra zəifdir və yerli innovatorları və investorları həvəsdən salır. Bundan əlavə, biznesin qeydiyyatı və lisenziyalaşdırma prosesləri bürokratik ola bilər və innovasiyaya əsaslanan müəssisələrin formalaşmasını ləngidə bilər. Ar-Ge endirimləri və ya patent qutusu rejimləri kimi innovasiya üçün vergi stimulları ya yoxdur, ya da tam istifadə olunmur.

OECD-nin Avrasiya Rəqabətlik Proqramının 2022-ci il hesabatında vurğulanır ki, Azərbaycanın innovasiyaya əsaslanan inkişaf potensialı var, lakin resurs əsaslı sektorlara həddən artıq asılılıq və institusional innovasiya çempionlarının olmaması tərəqqiyə mane olur. İdarəetmədə, maliyyə sistemlərində və hüquqi mexanizmlərdə struktur islahatları olmadan innovasiya səyləri səthi və ya təcrid olunmuş qalmaq riski ilə üzləşir.

İnnovasiya infrastrukturunu tədqiqat, əməkdaşlıq və kommersiyalaşdırmanı inkişaf etdirmək üçün lazım olan fiziki və təşkilati əsas təmin edir. Son on ildə Azərbaycan bu cür infrastrukturun yaradılması istiqamətində mühüm addımlar atıb, lakin istifadə və səmərəlilik məhdud olaraq qalır.

AUDİT 2025, 4 (50), səh. 91-101.
AUDIT 2025, 4 (50), pp. 91-101.
АУДИТ 2025, 4 (50), стр. 91-101.

Cədvəl 1.

Azərbaycanın innovasiya ekosisteminin statistik icmal

Göstəricilər	Azərbaycan (Təxmini Dəyər)	"Bençmark (məsələn, OECD Orta)"
Qlobal innovasiya indeksinin reytingində (2023)	92 / 132	Ortalama qiymətləndirmə 25
R&D Xərcləri (ÜDM-in faizi)	0.2%	2.5%
İldə verilən patentlərin sayı	Təxmini 80	"10,000+ (ABŞ), 2,000+ (Almaniya)"
Universitet-sənaye əməkdaşlıq indeksi (0-7)	2.5	5.0
Texnoloji parkların və inkubatorların sayı	3 Əsas texnoloji parklar	50+ ən yaxşı ekosistemlərdə
Erkən mərhələ müəssisə kapitalına giriş (reyting 1-7)	2.1	5.5
İnnovasiya fəaliyyətlərində cəlb edilən KOM-lar (%)	17%	45%

Mənbə: İnternet resursları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Bunun ən bariz nümunəsi Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyinin tabeliyində olan Yüksək Texnologiyalar Parkıdır (YTP). İKT innovasiyası və texnologiya startaplarını dəstəkləmək üçün yaradılmış HTP vergi tətilləri və subsidiyalasdırılmış icarə haqqı kimi təşviqlər təklif edir. Bəzi icarəçiləri cəlb etsə də, məlumatlılığın aşağı olması, inzibati darboğazlar və akademik və sənaye ilə məhdud şəbəkə əlaqələri səbəbindən ümumi fəaliyyət potensialdan aşağı olaraq qalır.

Xüsusilə ADA Universiteti, Bakı Mühəndislik Universiteti və Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti kimi institutlarda universitetlər əsasında Ar-Ge mərkəzləri və inkubatorlar da mövcuddur. Bununla belə, bir çoxlarında sabit maliyyə, sənaye tərəfdaşlığı və ya kommersionlaşdırma yolları yoxdur. Tətbiqi tədqiqat tez-tez bazar ehtiyaclarından ayrılır və tədqiqatçıların texnologiyayı ötürmək və ya bizneslə məşğul olmaq üçün məhdud stimulları var.

Bundan başqa, Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu və İnformasiya Texnologiyalarının İnkişafı Dövlət Fondu qrantlar və güzəştli kreditlər hesabına innovasiyaları dəstəkləməyə cəhd göstərib. Bunlar təqdirəlayiq təşəbbüslər olsa da, çox vaxt şəffaflıq, davamlılıq və strateji diqqətdən məhrumdur və bu da dağınıq təsirə səbəb olur. Qrantın effektivliyi və maliyyələşmədən sonrakı dəstək üçün qiymətləndirmə mexanizmləri də az işlənib.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, klasterlər, sürətləndiricilər və canlı laboratoriyalar ideyanın yaradılması və bazarın yerləşdirilməsi arasındakı boşluğun aradan qaldırılmasında mühüm rol oynayır. Azərbaycanda isə klaster inkişafı hələ başlanğıc mərhələsindədir və startap akseleratorları azdır və qlobal şəbəkələrlə zəif inteqrasiya olunur.

Dünya Bankı tərəfindən Azərbaycanın innovasiya ekosisteminin hərtərəfli icmal (2021) qeyd edib ki, innovasiya infrastrukturunu çox vaxt tikintiyə, daha az potensialın artırılmasına yönəlib. İnsan kapitalının gücləndirilməsi, innovasiyaların təhsil sistemlərinə inteqrasiyası və akademiya ilə sənaye arasında etimada əsaslanan şəbəkələrin qurulması bu infrastrukturun təkmilləşdirilməsi üçün vacibdir.

AUDİT 2025, 4 (50), səh. 91-101.
AUDIT 2025, 4 (50), pp. 91-101.
АУДИТ 2025, 4 (50), стр. 91-101.

Azərbaycanın innovasiya ekosistemi yol ayrıcındadır. Əsas infrastruktur və siyasət niyyətləri mövcud olsa da, institusional potensial, maliyyələşdirmə mexanizmləri, tənzimləyici çərçivələr və dəstək strukturlarında əhəmiyyətli boşluqlar biznes sektorunda innovasiyaları məhdudlaşdırır. Innovasiyaya əsaslanan iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək üçün ölkə idarəetməni gücləndirməli, maliyyəyə çıxış imkanlarını genişləndirməli, tənzimləmə mühitini modernləşdirməli və bilik mübadiləsi üçün canlı platformalar yaratmalıdır. Siyasət və təcrübə arasında mövcud əlaqənin kəsilməsi milli innovasiyanın tam potensialının açılması və qlobal bilik iqtisadiyyatında uzunmüddətli rəqabət qabiliyyətinin təmin edilməsi üçün açaqdır.

Biznes mühitində innovasiyaların təkmilləşdirilməsi üçün strateji istiqamətlər

Innovasiya davamlı iqtisadi artımın və rəqabət qabiliyyətinin mühərriki kimi geniş şəkildə tanınır. Biliyə əsaslanan iqtisadiyyatlara keçidi hədəfləyən ölkələr üçün həm kiçik, həm də orta müəssisələrin (KOB) və böyük şirkətlərin innovasiya potensialının artırılması vacib şərtidir. Strateji siyasət istiqamətləri texnoloji dəyişikliklərin və qlobal rəqabətin sürətli tempinə cavab vermək üçün sistemli islahatlara, inklüziv iştiraka və adaptiv öyrənməyə əsaslanmalıdır.

Cədvəl 2.

İnnovasiyaları təkmilləşdirmək üçün strateji istiqamətlər

Strateji ərazi	Əsas fəaliyyətlər
KOM və müəssisələr üçün siyasət	"Ar-ge vergi kreditləri, innovasiya çekləri, tənzimləyici tədbirlər"
Dövlət-özəl tərəfdaşlıq (ppps)	Qarışıq idarəetmə innovasiya klasterləri və birgə maliyyələşdirilən Ar-Ge mərkəzlərinin yaradılması
İnnovasiyaların maliyyələşdirilməsi mexanizmləri	"Suveren innovasiya fondu, birgə investisiya sxemləri və uyğun grantların işə salınması"
Rəqəmsal transformasiya	"Bizneslər üçün ERP, AI və ağıllı istehsal alətlərinin dəstəklənməsi"
İnsan kapitalının inkişafı	"STEM təhsili, peşə təhsili və startap inkubasiyasının genişləndirilməsi"
Beynəlxalq əməkdaşlıq	"Regional alyanslara, beynəlxalq R&D şəbəkələrinə və texnologiya transferlərinə qoşulması"

Mənbə: İnternet resursları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Kiçik və orta sahibkarlıq (KOB) biznes fəaliyyətinin 90%-dən çoxunu təşkil edən Azərbaycan da daxil olmaqla, bir çox iqtisadiyyatın əsasını təşkil edir. Bununla belə, KOM-lar çox vaxt kapitalla məhdud çıxış, elmi-tədqiqat və inkişaf imkanları və istedad kimi struktur məhdudiyyətlərlə üzləşirlər ki, bu da onların innovasiya imkanlarına mane olur. Digər tərəfdən, böyük müəssisələr çox vaxt mövcud bazar üstünlüyünə güvənir və bu cür davranışı mükafatlandırmaq üçün siyasətlər qurulmazsa, radikal innovasiyaları qəbul etmək həvəsi olmaya bilər.

Müəssisə spektri üzrə innovasiyaları stimullaşdırmaq üçün hökumətlər həm artan, həm də transformativ innovasiyaları təşviq edən siyasətləri uyğunlaşdırmalıdırlar. Bunlara daxildir:

- Vergi Təşviqləri və İnnovasiya Vauçerləri: Ar-Ge vergi kreditləri və ya innovasiya ilə bağlı xərclər üçün subsidiyalar təklif etmək şirkətlərin maliyyə yükünü azalda bilər. Hollandiya və Böyük Britaniyada uğurla istifadə edilən innovasiya çekləri KOM-lara tədqiqat institutlarından və texnologiya məsləhətçilərindən xidmətlər almağa imkan verir.

AUDİT 2025, 4 (50), səh. 91-101.

AUDIT 2025, 4 (50), pp. 91-101.

АУДИТ 2025, 4 (50), стр. 91-101.

- Sadələşdirilmiş ƏM və Patent Prosesləri: İstifadəçi dostu əqli mülkiyyətin (İP) qeydiyyat platformalarının hazırlanması və ƏM idarəçiliyinə hüquqi dəstəyin təmin edilməsi, xüsusilə ilk dəfə ixtiraçılar üçün innovasiyaların qorunmasına və kommersiyalaşdırılmasına kömək edə bilər.

- Tənzimləyici tədbirlər: Fintech, sağlamlıq texnologiyaları və süni intellektlə idarə olunan xidmətlər kimi inkişaf etməkdə olan sektorlar üçün sandbox mühitləri müəssisələrə innovasiyaları idarə olunan şəraitdə sınaqdan keçirməyə imkan verir və beləliklə, tənzimləmə uyğunluğuna xələl gətirmədən bazara hazırlığını sürətləndirir.

- Sektor üçün Xüsusi İnnovasiya Yol Xəritələri: Kənd təsərrüfatı, enerji və logistika kimi əsas iqtisadi sektorlar üçün ətraflı innovasiya strategiyalarının hazırlanması investisiyaların milli prioritetlərə uyğun olmasını və müqayisəli üstünlüklərdən yararlanmasını təmin edir.

İnnovasiya dəstəyini firmanın ölçüsü, sənaye və innovasiya intensivliyinə görə fərqləndirməklə, siyasətçilər resursların daha effektiv şəkildə bölüşdürülməsini və innovasiyanın bütün biznes mühitində stimullaşdırılmasını təmin edə bilərlər.

Canlı innovasiya ekosistemi təkcə fərdi aktorlardan deyil, həm də dövlət institutları, özəl sektor və akademik dairələr arasında möhkəm əlaqələrdən asılıdır. Dövlət-özəl tərəfdaşlıq (PPP) bilik boşluqlarını aradan qaldırmaq, investisiyalardan istifadə etmək və innovasiyaları genişləndirmək üçün vacib alətlərdir.

Əsas sahələrdən biri hökumətlərin prioritet texnologiya sahələrində bizneslərlə birgə sərmayə yatırdığı birgə Ar-Ge maliyyələşdirməsidir. Məsələn, Almaniyanın Fraunhofer İnstitutları ictimai vəsaitlərin sənaye töhfələri ilə uyğunlaşdırıldığı, tədqiqatın aktuallığını və kommersiyalaşdırılması yollarını təmin edən bir model sayəsində inkişaf etmişdir [2]. Kənd təsərrüfatının mexanikləşdirilməsi, enerji səmərəliliyi və qida emalı sahələrində texnoloji ehtiyacların ödənilməsi üçün Azərbaycanda da oxşar konsorsiumlar yaradıla bilər.

Y E K U N

İnnovasiya klasterləri və mərkəzləri də PPP-lər üçün platforma təklif edir. Fiziki innovasiya zonalarında tədqiqat mərkəzlərinin, startapların və iri şirkətlərin birgə yerləşdirilməsi biliklərin yayılmasına, daha sürətli prototipləşdirməyə və ortaq infraqurum çıxışa imkan verir. Azərbaycanın Yüksək Texnologiyalar Parkı dövlət və özəl maraqlı tərəflərin qarışıq şurası tərəfindən idarə olunmaqla, klaster əsaslı modelə çevrilə bilər.

Maliyyələşdirmə mexanizmlərinin şaxələndirilməsi də eyni dərəcədə vacibdir. Hökumətlər vençur kapitalının (VC) və mələk investisiya şəbəkələrinin inkişafına dəstək verməlidirlər:

- şəxsi VC fondları ilə birgə investisiya sxemlərinin təklif edilməsi;
- suveren innovasiya fondlarının yaradılması (Sinqapurun Temasek və ya İsrailin Yozma fondunda göründüyü kimi);

- birja islahatı və ya təkrar bazarlar vasitəsilə investorların çıxış imkanlarının asanlaşdırılması.

Əlavə olaraq, milli inkişaf bankları və ya innovasiya agentlikləri konvertasiya edilə bilən qrantlar, performans əsaslanan kreditlər və başlanğıc və genişləndirmə mərhələlərinə uyğunlaşdırılmış uyğun fondlar təqdim edə bilər.

Texnoloji transformasiya 21-ci əsr innovasiyasının mərkəzində dayanır. Azərbaycan və digər inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatlar üçün rəqəmsallaşmanın tətbiqi təkcə iqtisadi imkan deyil, qlobal integrasiya üçün zərurətdir. Bulud hesablamaları, süni intellekt, blokçeyn və böyük verilənlərin analitikası kimi rəqəmsal texnologiyalar həm biznes proseslərinə, həm də ictimai xidmətlərin çatdırılmasına daxil edilməlidir.

Bu məqsədlə Milli Rəqəmsal İnnovasiya Strategiyası aşağıdakılara üstünlük verməlidir:

- subsidiyalaşdırılmış proqramlar vasitəsilə KOM-lar tərəfindən müəssisə rəqəmsal alətlərinin (ERP, CRM, məlumat analitikası) qəbul edilməsi;

AUDİT 2025, 4 (50), səh. 91-101.

AUDIT 2025, 4 (50), pp. 91-101.

АУДИТ 2025, 4 (50), стр. 91-101.

- sənaye parklarında və ixrac yönümlü sektorlarda ağıllı istehsala (Sənaye 4.0) dəstək;

- ümummilli rəqəmsal bacarıqlar üzrə təlim proqramlarının yaradılması.

İnsan kapitalının inkişafı da eyni dərəcədə mühüm sütündür. Dünya Bankı (2022) vurğulayır ki, innovasiya göstəriciləri daha yüksək olan ölkələr adətən təhsilə, xüsusən də STEM (elm, texnologiya, mühəndislik və riyaziyyat) sahəsinə daha çox sərmayə qoyurlar. Azərbaycan peşə təhsilini gücləndirməli, bazar ehtiyaclarına uyğunlaşdırmaq üçün universitet kurikulumlarını təkmilləşdirməli və fənlərarası tədqiqat və inkişafa təkan verməlidir.

Siyasətlər, həmçinin innovasiyaları idarə etməyə hazır işçi qüvvəsi yaratmaq üçün sahibkarlıq təhsili, innovasiya üzrə təlim düşərgələri və texnoloji şirkətlərdə təcrübə keçmələri dəstəkləməlidir.

Nəhayət, beynəlxalq əməkdaşlıq innovasiyaların artırılmasında mühüm rol oynayır. Regional innovasiya ittifaqlarına qoşulmaqla, Avropa tədqiqat proqramlarında (Horizon Europe kimi) iştirak etməklə və texnoloji cəhətdən qabaqcıl ölkələrlə ikitərəfli müqavilələr yaratmaqla Azərbaycan:

- global bilik və R&D şəbəkələrinə daxil olun;

- innovasiyalara birbaşa xarici investisiyaların cəlb edilməsi;

- birgə müəssisələri və texnologiya transferlərini təşviq edin.

Cənubi Koreya (rəqəmsal innovasiya), Estoniya (elektron idarəetmə) və İsrail (startup ekosistemi) kimi ölkələrdən öyrənmək yerli potensialın yaradılmasını sürətləndirə bilər.

Biznes mühitində innovasiyaların gücləndirilməsi siyasət, tərəfdaşlıqlar, maliyyə, rəqəmsallaşma və global əlaqəni əhatə edən vahid yanaşma tələb edir. Azərbaycan KOM və iri müəssisələrə differensial dəstək tətbiq etməli, dövlət-özəl əlaqələri gücləndirməli və innovasiyalar üçün əlverişli mühit yaratmalıdır. Rəqəmsal transformasiyaya, insan kapitalına və beynəlxalq əlaqəyə üstünlük verməklə ölkə gələcək çağırışların öhdəsindən gəlməyə və yeni imkanlardan istifadə etməyə qadir olan daha möhkəm və innovasiyaya əsaslanan iqtisadiyyata çevrilə bilər.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Asian Development Bank. (2021). Innovation in SMEs in Central Asia.
2. BMBF (Federal Ministry of Education and Research, Germany). (2021). Research and Innovation in Germany: Fraunhofer Model.
3. Chesbrough H.W. (2003). Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology. Harvard Business School Press.
4. European Commission. (2022). Horizon Europe: Research and Innovation Programme.
5. Kline S. J., & Rosenberg, N. (1986). An overview of innovation. In The Positive Sum Strategy: Harnessing Technology for Economic Growth (pp. 275-305).
6. Ministry of Digital Development and Transport of the Republic of Azerbaijan. (2023). High Technologies Park Overview.
7. OECD. (2020). Fostering Innovation in SMEs: Policies and Practices.
8. Porter M. E., & Heppelmann, J. E. (2015). How smart, connected products are transforming companies. Harvard Business Review.
9. Schumpeter, J. A. (1934). The Theory of Economic Development. Harvard University Press.
10. Tidd J., & Bessant, J. (2020). Managing Innovation: Integrating Technological, Market and Organizational Change. Wiley.
11. WIPO. (2023). Global Innovation Index. World Intellectual Property Organization.
12. World Intellectual Property Organization (WIPO). (2023). Global Innovation Index.

Hamid Kamran Shirinov,

Ph.D. Student,

Azerbaijan Cooperation University,

E-mail:shirinov-h@mail.ru

© H.K. Shirinov, 2025

WAYS TO INCREASE INNOVATIVE ACTIVITY IN THE BUSINESS ENVIRONMENT IN THE COUNTRY

ABSTRACT

The purpose of the research is to identify effective strategies and mechanisms for fostering innovation within the national business sector to enhance competitiveness and sustainable economic growth.

The methodology of the research - involves the use of comparative analysis of innovation indicators, case studies, and statistical expertise to identify effective mechanisms for increasing innovative activity in the national business environment.

The practical importance of the research - lies in its potential to guide business leaders and innovation stakeholders in formulating and implementing effective strategies that promote innovation, enhance competitiveness, and drive sustainable growth in the national business environment.

The results of the research - show that countries that foster innovation through supportive regulatory frameworks, investment in R&D, digital infrastructure, and active collaboration between businesses, academia, and government experience higher levels of business competitiveness and economic resilience.

The originality and scientific novelty of the research - lie in its comprehensive analysis of innovation drivers within the national business environment, offering novel approaches to policy reform, institutional support, and technological integration aimed at fostering a more dynamic and competitive innovation ecosystem.

Keywords: business environment, innovative activity, competitiveness, digital infrastructure, political reforms, technological integration.

*Ширинов Гамид Кямран оглы,
докторант,
Азербайджанский Университет Кооперации,
E-mail: shirinov-h@mail.ru
© Ширинов Г.К., 2025*

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ В БИЗНЕС-СРЕДЕ СТРАНЫ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования - выявление эффективных стратегий и механизмов стимулирования инноваций в национальном бизнес-секторе для повышения конкурентоспособности и устойчивого экономического роста.

Методология исследования - предполагает использование сравнительного анализа показателей инновационной деятельности, практических примеров и статистической экспертизы для выявления эффективных механизмов повышения инновационной активности в отечественной бизнес-среде.

Практическая значимость исследования - заключается в его потенциале в качестве руководства для руководителей предприятий и заинтересованных сторон в сфере инноваций при разработке и реализации эффективных стратегий, способствующих развитию инноваций, повышению конкурентоспособности и обеспечению устойчивого роста в национальной деловой среде.

Результаты исследования - показывают, что страны, которые стимулируют инновации посредством благоприятной нормативно-правовой базы, инвестиций в НИОКР, цифровой инфраструктуры и активного сотрудничества между предприятиями, научными кругами и правительством, демонстрируют более высокий уровень конкурентоспособности бизнеса и экономической устойчивости.

Оригинальность и научная новизна исследования - заключаются в его всестороннем анализе факторов инноваций в национальной бизнес-среде, предлагающем новые подходы к реформированию политики, институциональной поддержке и технологической интеграции, направленные на содействие формированию более динамичной и конкурентоспособной инновационной экосистемы.

Ключевые слова: бизнес-среда, инновационная деятельность, конкурентоспособность, цифровая инфраструктура, политические реформы, технологическая интеграция.

*Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
10.07.2025
Təkrar işlənməyə göndərilmişdir:
17.09.2025
Çapa qəbul olunmuşdur: 06.11.2025*

*Дата поступления статьи в
редакцию: 10.07.2025
Отправлено на повторную
обработку: 17.09.2025
Принято к печати: 06.11.2025*

*The date of the admission of the article
to the editorial office: 10.07.2025
Send for reprocessing: 17.09.2025
Accepted for publication: 06.11.2025*